בצורתא מדינתא אמדינתא כפנא וא"ר חנינא סאה בסלע ושכיחא בצורתא ארבעה (א) ולא שכיחא כפנא א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול מתריעין עליה מיד דא"ר יוחנן [א] נהירנא כד הוו קיימי ד' סאין בסלע והוו נפישי נפיחי כפן בטבריא מדלית איסר: ירדו לצמחין אבל לא לאילן: בשלמא לצמחים ולא לאילן משכחת לה דאתא ניחא ולא אתיא רזיא לאילן ולא לצמחין דאתיא רזיא ולא אתיא ניחא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות משכחת לה דאתיא רזיא וניחא [ב] מיהו טובא לא אתיא אלא הא דתניא ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא ת"ר [א] מתריעין על האילנות בפרוס הפסח על הבורות ושיחין [א] ומערות (ב) אפילו בפרוס החג ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני וחמישי ושני (ג) ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן [ב] ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה [ג] ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא אידך מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות על השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים [ג] צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בא' בשבת נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור (ד) מה שטוחנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחיים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד אמר לו הלויני שתים עשרה [ד] מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה ככר כסף וקבע לו זמן כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא בצהרים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום לגלג עליו אותו אדון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים

ועכשיו

נהירנא. פירוש [ז] (זכור) אני: **בהפרכיא** שלהן. פי' באותו מלכות:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים. פי' הם הספיחים היוצאין מהן וי"ל דסבר כמ"ד (פסחים דף נא:) ספיחי זרעים אסור דהיינו ר' עקיבא מדקאמר על האילנות ולא קאמר על הספיחים:

נקדרה

בצורתא. בצורת היא זו ולא רעב הואיל ויכולין לישא בספינות: **מדינתא אמדינתא.** (ה) וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים: **כפנא.** רעב ורעב קשה מבצורת לפי שאי אפשר להביא בשופי מ"ר (ו). לשון אחר נהרא אנהרא אם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר בכאן אי נמי להמתין עד שיגדל נהר אחר ויבא כאן בצורת הוא זה: **מדינתא אמדינתא.** אם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר וצריכין להביא מים מעיר אחרת. כפנא רעב הוא זה תקיפא מבצורתא: **סאה בסלע ושכיחא.** כי זבני סאה של חיטין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות בכל עת בצורתא: **מעות ביוקר.** אין מעות מצויות להן: **נהירנא.** אני זוכר: **מדלית איסר.** מאין מעות: **דאתיא ניחא.** ואמרינן בפירקא דלעיל (דף ג:) מיטרא ניחא לפירי ולתבואה ומיטרא רזיא לאילני (ז) דאתיא ניחא לפירי ואתיא רזיא לאילנות: **בשפיכותא.** בכח גדול יותר מדאי דאינה טובה לא לזה ולא לזה. שוב אמר רבי שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי לאילני לא מהניא דלאו רזיא היא לצמחים נמי לא שהגשמים מרודין באין ושוטפין אותן: (ח) **בפרוס הפסח.** בימי הפסח א]. על בורות שיחין ומערות אם לא ירדו להן גשמים: [ב] **אפילו בפרוס החג.** להשקות זרעים ואת בהמתם: **אם אין להם** (ט) **לשתות מתריעין וכו'.** אפילו [ג] בפרוס החג דימות החמה נינהו אפילו הכי מתריעין משום דכולן צריכות לשתות: **וכולן.** כל אלו: **בהיפרכיא שלהן.** באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות: **ואסכרא.** בונמל"ט בלע"ז פעמים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת. לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג) והיא סרונכה"ל מיתה משונה: **בזמן שיש בה מיתה.** שהיא (י) משולחת מהלכת ומתים בה: **על הגובאי.** שמכלה את התבואה כל שהוא אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שעתידין לבוא לרוב. אבל חגב כל שהוא מצוי הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: **בשאר שני שבוע.** דשמיטה אבל בשמיטה לא דהפקר נינהו: **אפילו בשביעית.** כל שעה צריכין לשתיה ואע"פ שהגשמים מועילין לקרקע בשביעית: **רבן שמעון בן גמליאל אומר.** מתריעין על האילנות ואף על הספיחין של שביעית שאינן חשודין כל כך: **צמוקין.** שיורדין בקושי מלשון ושדיים צומקים (הושע ט): **למה הוא דומה.** פרנסתו של כל (כ) השבת כולה: **נאפת כתקנה.** שיש לו פנאי לאפותה: **פרנסתו בבת אחת.** פרנסת כל השנה וטוחן אותה ביחד: **נמלאת רחיים כמה שאוכלת מן הכור כו'.** שכן דרך שמשתייר מן הקמח ברחיים. וכן כשהגשמים יורדין מרודים ומרביעין את הארץ ומה שהיו טרשים בולעים מן (ל) הרוב בולעין מן המיעוט ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן הרוב בולעת מן המיעוט: **נמלאת עיסה.** עריבה שלשין בה את הבצק שמשתייר בשוליה מן העיסה (מ) אף גשמים כשיורדין מעט מעט נבלעין בטרשין ואין מרביעין את הארץ: ה"ג **מימיו מרובין** (נ) **אינן כלין וטיט מתגבל יפה מימיו מועטין הטיט אינו מתגבל יפה.** מים אינן כלין ויוכלו לגבל טיט הרבה כמה שירצה: **נקדימון בן גוריון.** עשיר גדול היה (ו): **ואני אתן לך י"ב מעיינות מים.** כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים. אותן מעיינות לא היו נובעין מים כל כך ואינן מתמלאין מאיליהן כשאר מעיינות:

ועכשיו

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח:

יג ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ה:

יד ג מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ט:

◆

לעזי רש"י

בונמל"ט [בו"ן מלנ"ט]. דלקת מוגלתית בשקדים.

◆

מוסף רש"י

נהירנא. זכורני (רשב"ם ב"ב צא:). **מדלית איסר.** לקנות בו לחם (שם).

◆

רבינו חננאל

בצורת, כלומר עצירת מטר. מדינה להביא ממדינה אחרת, רעב. אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שהמעות בזול ופירות ביוקר. כלומר המשא ומתן מצוי ומרויחין בני אדם, אבל מעות ביוקר מתריעין מיד. וא"ר יוחנן נהירא דהוו ד' סאין בסלע בטבריא והוו נפישי נפיחי כפן מדלית איסר. גשמי צמחים, הבאים בניחותא. גשמי אילן, היורדין ברזיא. לא לאילן ולא לזרעים אלא לבורות, כגון דנחתי בשפיכותא, שוטפים ויורדים בבורות. ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל מי בורות שיחין ומערות בפרוס החג ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באיפרכיא שלהן. כלומר אנשי מקום בלבד. ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד שני וחמישי ושני. ועל האסכרה כל זמן שהיא ממיתה. ומתריעין על הגובאי ועל החגב, ובאילנות ובספיחים בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים. ר' אלעזר בן פרטא אומר מיום שחרב בית המקדש לא ירדו גשמי ברכה ונעשו צימוקים לעולם [וכו'] שנה שגשמיה ירדו בזמנן דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו באחד בשבת כו'. נמצאו [ריחיים] טוחנין מן הכור כו'. מידה אחת נשארת בפי הריחיים בכור כמה שנשארת מן הקב, וכך נדבקת מן העיסה בסידקי העריבה ובסיבותיה מן המעט כמו מן הרב. וכן בהגבלת הטיט, אם יש לו מים בבת אחת כדי גיבול שופך ומגביל, ואם אין לו אלא מעט שופך מה שבידו, ועד שיבואו אחרים יבשו הללו, וכאילו לא שפך בהן כלום. א) כך סוגיא כו'. תנו רבנן פעם אחת עלו ישראל לחג ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון כו'.

א) אולי צ"ל כולה סוגיא פשוטה.

מסורת הש"ס

א) ב"ב נא:, ב) [רי"ף ורא"ש ל"ג הני ד' תיבות], ג) [ע' בערוך ערך סקמיון], ד) ס"א מעלות, ה) [יומא פד.], ו) [גיטין נו.], ז) [צ"ל זוכר],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושכיחא בצורתא ארבעה סאין בסלע ולא שכיחא כפנא: (ב) שם ת"ר כו' ושיחין ומערות בפרוס החג ואם אין להם מים כצ"ל ותיבות אפילו ותיבת על כולן נמחק: (ג) שם שני וחמישי ושני וכולן אין מתריעין עליהן ותיבת ועל נמחק: (ד) שם רחיים טוחנות מן הכור כמה שטוחנות מן כו' אוכלת מן הכור כמה שאוכלת מן הקב: (ה) רש"י ד"ה מדינתא אמדינתא דצריכין להוליך: (ו) ד"ה כפנא כו' מ"ר הס"ד: (ז) ד"ה דאתיא כו' לאילני הס"ד: (ח) ד"ה בפרוס הפסח בימי הפסח הס"ד ואח"כ מה"ד על בורות וכו' גשמים הס"ד ואח"כ מה"ד בפרוס ותיבת אפילו נמחק: (ט) ד"ה אם אין להם מים לשתות מתריעין אפי' קודם פרוס החג: (י) ד"ה בזמן כו' שהיא מכה משולחת דמתים בה: (כ) ד"ה למה הוא דומה פרנסתו של כל השנה כולה: (ל) ד"ה נמלאת כו' שהיו טרשים בולעין מן המיעוט בולעין מן הרוב ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן המיעוט בולעת מן הרוב: (מ) ד"ה נמלאת עיסה כו' מן העיסה הס"ד ומה"ד טוחנות מן הקב אף גשמים כו': (נ) ד"ה ה"ג מימיו מרובין כו' מימיו אינן כלין כו' מימיו מועטין מימיו כלין והטיט אינו מתגבל:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' ומערות בפרוס החג. וכן אין כו' כצ"ל (וכ"ה בריף ורא"ש ובתוספתא ומלת אפי' ליתא גם בגמ' דפוס ישן): [ב] רש"י ד"ה אפילו. רשום קו על מלה זו למחקה: [ג] שם ד"ה אם אין כו' קודם לפרוס החג. כצ"ל:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה בפרוס הפסח. בימי הפסח הוא סה"ד:

◆

רבינו גרשום

מדינתא אמדינתא כפנא. כשצריכין להביא מים ממדינה למדינה זו הוא סימן רעב. סאה בסלע ושכיחא בצורתא ד' סאין בסלע ולא שכיחא. אע"ג דלא הוה יוקר, הואיל ולא שכיחא הוי כפנא. **דאתיא** הכי והכי. ניחא ורזיא, מיהו טובא לא אתא דליהוי לבורות לשיחין ולמערות. **היכי משכחת לה.** כיון דאתא לבורות היינו רזיא, היינו לאילן. **דאתיא בשפיכותא.** דהוי טפי מרזיא, דלא ניחא לאילן אלא לבורות. **באיפרכיא שלהן.** באותן שכונות שצריכין להן. **בשאר שני שבוע אבל לא בשביעית.** הואיל ואין אוכלין פירות הגדלין בשביעית. **מפני שיש בהן צדקה לעניים.** דעניים אוכלין פירות הגדלין בשביעית. **נעשו מי גשמים מצומקין.** שאין באין בשפע. **נמצא ריחים [כמו] שאוכלות מן הקב אוכלות מן הכור.** כלומר, שאין קולטין הריחים מן הכור קמח יותר מן הקב, דהיינו תקנתו. **נמצאת עיסה.** שאין העריבה אוכלת מן העיסה מן הכור יותר מן הקב.